

de eerst bekende admiraal van de oorlogsvloot van de Nederlanden, schreef omstreeks 1500 een traktaat over de oorlog ter zee. Hierin geeft hij ondermeer aanwijzingen hoe een oorlogsschip beschilderd en gepavoiseerd moet worden.³⁶ Uit de zestiende eeuw zijn ook vlaggenschilders bij naam bekend, zoals de schilder Jan Zutterman, die in 1542 een beschilderde wimpel leverde aan de Vlaamse vloot.³⁷

Ook binnenvaartschepen hadden lang vóór de negentiende eeuw beschilderde vlaggen en wimpels. Bij hoogtijdagen, bijvoorbeeld tijdens het admiraalzeilen, werden plezierjachten fraai met vlaggen en wimpels versierd. Beurtschepen –de ‘werkpaarden’– waren daarentegen ook op gewone dagen versierd. Zo beeldt de Rotterdamse kunstenaar Gerrit Groenewegen in zijn *Verzameling van Vier en tachtig Stuks Hollandsche Schepen* uit 1789 enkele beurtschepen af met versierde wimpels die vanaf de spiegel waaien. In de broek van deze wimpels is een (niet herkenbare) voorstelling te zien.³⁸

In de collectie van het Rijksmuseum bevindt zich een beschilderde vlag die mogelijk uit de achttiende eeuw dateert. De vlag is afkomstig van het schip *De Twee Gebroeders* dat tussen Dordrecht en Woerden een beurtvaartdienst onderhield. Aan de bovenkant van de vlag staat in een witte baan ‘An[no] Pannen Steenbakkers Welvaaren 1794’ en onderop eveneens in een witte baan ‘De Twee Gebroeders’.³⁹ In de middenbaan van de vlag zijn huizen en een kerkje te zien, gelegen aan het water, met op de oever stapels bakstenen. Deze verbeelden de dakpannen- en baksteenindustrie in de omgeving van Woerden, die tot in de twintigste eeuw

van belang was. Links staat een bloemenvaas met het wapen van Dordrecht en rechts een bloemenvaas met het wapen van Woerden. Het is zeer wel mogelijk dat de vlag –ondanks het opschrift ‘Anno 1794’– pas uit de negentiende eeuw dateert. Het jaartal kan dan bijvoorbeeld verwijzen naar de oprichtingsdatum van een Woerdense steenbakkerij. Ook in Rotterdam werden al in de achttiende eeuw vlaggen beschilderd. De twee bewaarde vaandels van het Rotterdamse Groot Schippersgilde uit respectievelijk 1779 en 1788 zijn hiervan een voorbeeld.⁴⁰ Het is niet bekend wie deze heeft vervaardigd. Wellicht was het een ‘bijklus’ van een schilder. In de negentiende eeuw was de firma Pijnappels de belangrijkste vlaggenschilder van Rotterdam. Naast dit bedrijf waren er echter ook andere schilders werkzaam. Zo schilderde de Rotterdamse kunstschilder W.P. van Geldorp in 1871 twee vaandels voor de korenmeters en -wegers.⁴¹ En waarschijnlijk waren er meer schilders die als bijverdienste vlaggen beschilderden.

De vlaggen en wimpels van de firma Pijnappels –voor zover bekend– zijn onder één noemer te scharen: het zijn vlaggen en wimpels voor de beurtvaart. Pijnappels had zijn bedrijf aan het Steiger, zeer dicht bij zijn klanten. Veel beurtvaartdiensten hadden daar of in de directe omgeving hun vaste ligplaats.⁴²

Het is niet bekend hoe Franciscus Pijnappels zijn bedrijf begon. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat hij omstreeks 1840 het bedrijf van iemand anders overnam en daar wellicht al langere tijd werkzaam was geweest. De beschilderde vlag met de signatuur van Pijnappels en het jaartal 1827 in de